

עו"ס"ס עניין

עלון בית הספר לעבודה סוציאלית

"טיפות קטנות של גשם
תראה מה טיפות קטנות של גשם יכולות לעשות.
איך להצמיח רבדי מרבדים,
איך לכסות ארצות.
אפילו היו נופלים משמיים
אבנים כבדות, בליסטראות,
טנקים, הרים שלמים
משהו ירוק לא היה צומח מזה,
אין טעם אפילו לנסות.
תראה מה טיפות קטנות של גשם יכולות לעשות".

(מקור לא ידוע)

ב־3 באפריל נבחרה פרופ' אורה גילבר לתפקיד ראש בית הספר לעבודה סוציאלית, לתקופה של שלוש שנים כמקובל באוניברסיטה.
פרופ' אורה גילבר היא חברת סגל בבית הספר משנת 1987. בנוסף, היא מנהלת היחידה הפסיכו־אונקולוגית במכון האונקולוגי במרפאת קופת חולים לין.
להלן מספר נקודות מתוך דברים שנכתבו על ידה לקראת הבחירות:

תהליך הבחירות הוביל אצלי לדון בשאלה, שבשגרת היום-יום נדחקת לעיתים הצידה: איזה תפקיד יש ברמת המאקרו לבית הספר לעבודה סוציאלית בהעלאתן של בעיות כלכליות חברתיות לסדר היום ותרומתו במציאת פתרונות לאוכלוסיות במצוקה. מכאן, כיצד להכשיר עובדים סוציאליים ברמה כזו שיוכלו להביא לשינוי במצב המצוקה ברמה הפרטנית וברמה הקהילתית, ואולי בכך להביא לשינוי במצבן של אוכלוסיות אלו. המשימה הזו הפכה ליותר ויותר קשה בשנים האחרונות, ולכך נדרשת מהעובד הסוציאלי מיומנות מקצועית גבוהה, לא רק בטיפול בבעיות, אלא, ואולי חשוב לא פחות מכך, עליו להתאפיין בדרכי חשיבה כזו שתוכל להביא לשינוי ברמת הכלל.

מניסיוני המצטבר כמטפלת, הן במישור הפרטני והן כמנהלת שרות לעבודה סוציאלית, במסגרתו אני פוגשת היום כקולגה את העובד הסוציאלי שאך אתמול היה סטודנט שלי, עלו אצלי הרהורים בהם אני רוצה לשתף אתכם. מחשבות אלו גיבשו אצלי את התפיסה ביחס לכיוונים ולמגמות שבית הספר צריך להמשיך ולפתח, וזאת על הבסיס האיתן בו הוא נמצא היום.

כמעט מיותר לציין כי ייחודו של בית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטה הוא בכך שהוא מכשיר, כבר בלימודי התואר הראשון, מטפלים. לפיכך, לא עולה על הדעת לקבוע לאיזה היבט למידתי לתת משקל רב יותר או משאבים רבים יותר בתהליך ההכשרה. היבט אחד משלים את האחר. רגישות המטפל אינה סותרת מיומנות טיפולית גבוהה, וזו האחרונה אינה סותרת אלא להיפך – מחזקת רמת ידע תיאורטי ומחקרי. חיזוק כל אחד מהיבטים אלה אמור להוביל להכשרת עובד סוציאלי שיהיה בעל יכולת לאתר אוכלוסיות בסיכון, ובעל חשיבה יצירתית במציאת פתרון למצוקה בה נמצא הפונה, וכמובן עובד סוציאלי בעל מיומנות טיפולית גבוהה.

ראש בית הספר לעבודה סוציאלית:

פרופ' בן ציון כהן

מערכת:

ד"ר אמנון בהם (עורך ראשי)

גב' מינה קונטס (מנהלית)

מיכל באואר

שירלי קרמר

אדוה רוזנבלום

אורי רוזנפלדר (רכז מערכת)

עיצוב גרפי:

מח' פרסומים, אוניברסיטת חיפה

אינטרנט:

איריס משלייגרעין

בבסיסה של תפיסה זו טמונה נחיצותו של קשר מזין בין הפרקטיקה לידע. הפרקטיקה, הן ברמה הקלינית והן ברמה הקהילתית-חברתית, יוצרת ידע- וידע תורם ומעשיר את הפרקטיקה. אי אפשר ולא נכון יהיה להפריד ביניהם. כך שכדי לממש אינטראקציה בגיבוש תכניות לימוד קיימות וחדשות, יש לכלול אנשי סגל בעלי יכולת הוראה גבוהה בטיפול, בעלי מומחיות בתחומים הספציפיים, וכן כמובן את מי שמפתחים מודלים תיאורטיים ושיטות מחקר חדשניות. חשובה תרומתו של כל חבר סגל לפי נקודת החזק שלו. בתהליך פיתוח תוכניות הלימוד יש לשאול את השאלות הבאות: איך ההוראה והמחקר יכולים להשתלב בשדה, ואיך השדה יכול להשתלב בהוראה ובמחקר? מה יכול בית הספר לתרום לקהילה המקצועית, ומה הקהילה המקצועית יכולה לתרום לנו? אילו סוגיות מעסיקות את השדה ואיך אנו יכולים לתרום להבנה ולחקר שאלות אלו?

גישה זו מקבלת חיזוק לאור העובדה שבית הספר הוא חלק מפקולטה המכשירה פרופסיות נוספות בתחום הרווחה והבריאות. בניה של פרויקטים משותפים עם חברי סגל מחוגים אחרים, יכולה לתרום לא רק להעלאת איכות ההכשרה של העובד הסוציאלי ברמת המיקרו, אלא גם ברמת המיקרו, ובכך תתרום לשירותים בקהילה, המשלבים בתוכם עבודה משותפת של אנשי מקצוע מפרופסיות שונות.

כחוקרת, מרצה ומטפלת, אני רואה באינטראקציה בין הפרקטיקה למחקר מחד והאינטראקציה בין הפרופסיות השונות מאידך, מנופים עיקריים לשיפור ההכשרה של העובד הסוציאלי, ובבניית קומות נוספות בבית הספר שאיכותן והישגיו ידועים לא רק לנו, אלא גם לקהילה האקדמית והציבורית בישראל.

לסיכום, חשיבות רבה אני מייחסת לשיתוף בכל רעיון, קושי או מצב של המרצים והסטודנטים כאחד. דרך עבודה כזו תורמת לא רק לאיכות התוצאה, אלא גם לאווירה נינוחה, החשובה לא רק לתחושה האישית של כל אחד ואחת מאיתנו, אלא מהווה גם בסיס חיוני לפיתוח ולקידומו של בית הספר.

פרופ' אורה גילבר

“התנדבות יוצאת מן הכלל בבית הספר לעבודה סוציאלית”

ראיון עם ד"ר רבקה יהב, ראש המרכז הקליני בין-תחומי בפקולטה ללימודי רווחה ובריאות וחברת סגל בבית הספר לעבודה סוציאלית.

מראיין: אורי רוזנפלדר, סטודנט שנה ב'.

חיפה, כדי לענות לשאלות של תושבים חרדים. פרופ' אלי זומר וד"ר מיכל שמאי הכינו סדנה, והסטודנטים למ"א ולימודי פסיכותרפיה התנדבו לאייש את הקיום והשתתפו בסדנה. ההתנדבות היתה יוצאת מן הכלל. אנחנו בבית הספר לעבודה סוציאלית מתנדבים ופעילים הרבה יותר מאחרים. יש עדיין התנדבות ומעורבות חברתית אצלנו, למרות הטענות הרווחות שהאקדמיה מנותקת מהשדה. כשצריך אפשר ואנחנו מצליחים לגייס. בסופו של דבר, לא היו הרבה פניות מטעם התושבים והחלטנו לסגור את הקו. אך כשהתרחש הפיגוע בשדרות מוריה, התקשרתי לעיריית חיפה ושאלתי האם יש צורך בעזרה. אחר כך פנו אלי מרדיו חיפה וענית לשאלות של מאזינים בשידור.

– מה שאלו?

“הורים ובני נוער היו בעיקר מודאגים מתגובות לא נורמטיביות לסיטואציה כל כך לא נורמטיבית... לדוגמה, אמא התקשרה ושאלה מה עושים עם ילד שמסרב ללכת לבית הספר לאחר שחבר שלו נהרג. עניתי שקודם כל כדאי להקשיב ולשמע, אבל אנחנו חייבים לחזור לשגרה ולבית הספר. הרי מתישהו הילד יצטרך לחזור לשם ולמצוא כיסא ריק לידו... אני הייתי מאפשרת זמן מינימלי לאבל, אבל כל אחד לפי הצרכים האינדיבידואליים שלו”.

– היית גם 'בשטח'?

– “יום לאחר הפיגוע נסענו למקום הפיגוע בשדרות מוריה, וראינו שהמתבגרים עסוקים בהדלקת נרות, והיוו קבוצת תמיכה לעצמם. הם לא היו זקוקים לנו. הם לא רצו מבוגרים, במיוחד לא כאלה שהם לא מכירים”.

– במסגרת המרכז יש היערכות לתרחישים דומים שעלולים לקרות בעתיד?

– “במסגרת המרכז אנחנו מתכוונים להקים מרכז לנפגעי טרור וכיך התערבות מהירה יותר. הלוואי שלא נדדק”.

– מהו המרכז הקליני הבין-תחומי?

– “זהו שם זמני למרכז שנמצא בהקמה במסגרת הפקולטה. המרכז ייתן שירותים לקהילה בתחומי גוף ונפש, בראייה רחבה של כל המקצועות שנלמדים בפקולטה: הפרעות בתקשורת, זיקנה, סיעוד, עבודה סוציאלית, פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, שירותי אנוש.”

במסגרת המרכז נעניק טיפולים בכל הרמות: פרטני, זוגי, קבוצתי. בנוסף, במסגרת המרכז תהיה גם הדרכת סטודנטים, כלומר: סטודנטים שצריכים לעשות פרקטיקום יבצעו אותו שם, וכן ייתנו ייעוץ לאנשי מקצוע וייערכו מחקרים”.

– איך לא חשוב על זה קודם?!

– “האקדמיה היא גוף מחקרי בעיקרון, ולא גוף טיפולי. לכן, במשך שנים התמקדו כאן במחקר ובהוראה. היום, יותר ויותר מתבקש קשר בין המחקר והפרקטיקה. הפקולטה ללימודי רווחה ובריאות, שאנחנו כחברי בית הספר לעבודה סוציאלית נכללים בה, היא פקולטה שיש בה כל כך הרבה מקצועות טיפוליים, כך שמרכז קליני זה מאוד מתבקש. אני חייבת לציין, אבל, שזה לא מאוד נפוץ בעולם”.

– ואיפה המרכז הזה ימוקם?

– “בתחילה הוא ימוקם בקומה 2 במגדל אשכול. יותר מאוחר, יהיה בניין שלם של הפקולטה ללימודי רווחה ובריאות, וכשהוא יקום – הקליניקות יהיו בקומה הראשונה”.

– אז לא רק מחקר והדרכה, אלא גם טיפולים וייעוץ של ממש?

– “כן, כן. מדובר בפירוש בשירותים המיועדים לציבור הרחב. אנחנו מתכוונים לפעול גם במניעה וגם בטיפול ולבצע “reaching out”.

– זה יהיה מסובסד לציבור הרחב?

– “אני מאוד מקווה שחלק מהשירותים יהיו מסובסדים”.

– המרכז עדיין בהקמה, אבל אני מביין שיצא לכם כבר לפעול ולהתנסות לאחרונה.

– “כשהמתח לקראת המלחמה בעירק גאה, פתחנו קו חירום בשיתוף עיריית

ערב בשדרות מוריה

מאת אורי רוזנפלדר, סטודנט שנה ב'.

"אתה מבין", היא אמרה לי בעיניים לחות, "אני כבר פנסינורית ובעלי חולה. מה נשאר לי בחיים? לשבת מול הטלוויזיה בשקט, לפעמים מגיעים הנכדים ופּתאום הבום הזה, כל הבית הזדעזע. החלונות בסלון עפו...", והעירייה, אני שואל אותה, נצמד בכוח לשאלות המחקר, מנסה להדחיק רגשות, העובדים של העירייה, אלה שתיקנו לך את החלונות, הם באו בזמן? "כן, באו בזמן. באותו היום אפילו. שעה וחצי של עבודה, ואין זכר לפיגוע".

חמישה ימים לאחר הפיגוע הנורא. שדרות מוריה. הבניין מול תחנת האוטובוס. מול הבורקס. אני עובר שם כל יום. גר קרוב.

יום קודם לכן נרתמתי ורתמתי סטודנטים נוספים למחקר של פרופ' אלי זומר וד"ר אמנון בהם.

המטרה: לבדוק הן את תגובותיהם והתמודדותם של השכנים עם האירוע הנורא והן את תפקוד המערכות העירוניות והקהילתיות לאחר הפיגוע. האמצעים: שאלונים. מדלת לדלת. בבתים ובבניינים הסמוכים למה שהיה פעם סתם תחנת אוטובוס, ואחר כך הפך לגל-עד של נרות ופרחים ושליטים ודמעות.

זוג אמריקנים שהגיעו לשנת שבתון בארץ והתיישבו בכרמל, מצאו עצמם עדים לזוועה. האישה, אחות במקצועה, רצה לעזור. "רצתי ישר, בלי לחשוב. אחר כך התחרטתי שלא לקחתי איתי כולם, אפילו איזו מגבת או חתיכת בד היו עוזרות. אבל אני, הכל עשיתי ככה- בידים חשופות".

הלאה. למשפחה הבאה. שוב פנסינורים. האישה מראה לי כדורי מתכת שחדרו עם הדף הפיגוע לקירות הבית. "הם שמים את זה בתוך המטען, כדי שיהיה יותר נזק ויותר נפגעים, אתה יודע איך זה?". כן, אני יודע. "רוצה להחזיק ביד?". אני לא מספיק לענות, ומוצא על כף ידי שלוש גולות קטנטנות, מזכרות לי את הגולות ששיחקתי איתן כשהייתי קטן. "אל תפחד", היא אומרת לי, "זה לא פגע באף אחד, זה טס ישר לתוך הקיר שלנו". את מכירה מישהו שנפגע בפיצוץ? "לא. אף אחד. למזלי הנכדים שלי כבר גדולים, אחרי צבא. בפיגוע הזה נהרגו ילדים. בני ארבע עשרה שמעתי, בני שש עשרה... לא, לא, לי יש נכדים גדולים..."

מתחיל להיות מאוחר. לשכנים אין עוד כוח לענות. אני עומד בתחנת האוטובוס. ממש שם. מחכה לקו 37 שיביא אותי, כמו תמיד, הביתה. משתדל לא לדרוך על פרח או נר. רגע לפני שאני עולה לאוטובוס, אני מבחין בדף נייר לבן, מבצבץ מבעד לערימת תמונות של נערה עם עיניים גדולות, מחייכת. "ליז שלי", כתוב שם, "אוהבת ומחבקת חזק חזק. אמא".

חסד של אמת

מאת יפית סולימני, סטודנטית שנה ג'

קשה יותר מכל – doing. העובדות הסוציאליות שליוו את המשפחות בכו וכאבו יחד איתן, גם הן פינו מקום בלב לתקווה קטנה שאולי בת המשפחה לא בין ההרגים, גם הן הפעילו את אותם מנגנוני ההתמודדות וההגנה כאשר עודף האמפטיה השתלטה עליהן. חלקן שבו בערב הביתה וצפו באובססיביות בחדשות, אחרות פרצו בבולמוס מטורף של ניקיון בכדי להסיט את המחשבה מהיום הנורא, חלקן הרשו לעצמן סוף סוף לשחרר פרץ בכי שהיה אצור בתוכן

בכל השעות שבהן היו צריכות לשמור על איפוק ושליטה. אולם המראות המבוהלים והמודאגים של ההורים לא נעלמו וצרחות האמהות שקלטו את גודל האבידה לא נדמו - מספר משפחות הפצירו בעובדת לבוא עימם לאבו כביר לאחר שהתגלה שיש גופה הדומה לתיאור, מתקשות להתנתק. חלק מהמשפחות לקחו את מספר הטלפון של העובדת הסוציאלית שליוותה אותן, מעטים ברחו בלי לומר מילה, ממהרים לכבוש את אסונם ולהתחפר בכאבם לבדם, אך תמיד ידעו שהיתה שותפה נוספת באותו היום שחשך עליהם עולמם. היא לא קרבת משפחה, היא לא ממש היתה חייבת להיות איתם שם או ללכת עימם לזהות את הגופה החרוכה – אבל היא הייתה שם. חיבקה, ניחמה, ליטפה, דאגה, השיגה להם טלפון שצריך כשלא היה, נתנה גם את שלה, הביאה כוס מים ובכוח נפשי עצום חנקה פנימה את הדמעות, לפחות עד שתגיע הביתה ותוכל לפרוק הכל כמו מטען חורג שהניחו ללא רצונה על גבה.

אני לא זוכרת כמה פעמים דהדהה במוחי המחשבה: "למה אנחנו צריכות את זה?", בחורות צעירות נוגעות כה חשוף בבשר החי המדמם, מנסות לשים פלסטר מקומי על שטף כללי. אנחנו כמו אנשי זק"א, אוספות את חתיכות הנפש המפוזרות של האנשים ומנסות לאחות אותם לאדם אחד שלם. מנסות להימנע מפוסט טראומה משנית, להיות מקצועיות, לא לבכות, לא להילחץ, לא להרגיש, להישאר שפיוות. אני זוכרת שבשנה א' הייתה לי מרצה שאמרה שאנחנו העובדות הסוציאליות מחטטות בכאבי של אנשים כמו סיכה שמוציאה את המוגלה, מתפקדות כמטף אש, מנסות לכבות שריפות של אנשים בלב, ואני חשבתי: "אילו דימויים נוראיים". היום אני מבינה כמה הדימויים האלה נכונים ויכולה להוסיף עליהם עוד עשרות, עוד יותר חותכים, אבל העולם שלנו לא כזה מטפורי. ובין אם אנו מטפים לכיבוי אש, סיכה שמחטטת לאנשים במוגלה, אנשי חסד של אמת לחתיכות הנפש או פלסטר אנושי למצוקות בני האדם – בסופו של דבר יש לנו שליחות אמיתית ואחריות מנטלית עצומה. וגם אם אנו נושאים על גבינו כדורי ברזל אנחנו מתייחסים אליהם כבלונים ומנסים להפיח בהם תקווה. וזו רק אחת מהסיבות שאנו ראוים להיות גאים במי שאנחנו. וזו גם הסיבה שאני גאה להיות עובדת סוציאלית.

בית החולים "רמב"ם"

מכל עבודות כיבוי השריפות שעובדות סוציאליות נדרשות לעשות, אני סבורה שהקשה מכולן היא ליווי משפחות הפצועים וההרגים בפיגועים. אולי משום שהבעירה נשארת בתוכן כמו האוטובוסים המפוצצים המרוסקים לכל עבר עם חיי האנשים ורסיסי השמשות שלא יכולות לספוג את הדף הפיצוץ הנורא. שנה שלישית עבודה מעשית בביה"ח רמב"ם. אני מוזמנת לשיבת צוות יום לאחר הפיגוע בקו 37 בציר מוריה

בחיפה. כידוע, בעת פיגוע נפתח מרכז מידע בבית החולים, העובדות הסוציאליות מאיישות טלפונית את המרכז, מספקות מידע לבני משפחה וחברים מודאגים, תומכות ומרכזות בידיון את תמונת המצב הקשה בנוגע לפגועים אשר הובהלו אל בית החולים. לכל משפחה המגיעה בידיעה שאחד מקרוביה נמצא בבית החולים, או שיש חשש לחייו – מוצמדת עובדת סוציאלית. הן עוברות בין בני המשפחות ואוספות תיאורים של קרובי המשפחה טרם עלו על אוטובוס הרצח: מה לבשו, אילו נעליים נעלו, האם יש סימנים מזהים אחרים? לאחר מכן עושות הצלבה עם הנתונים של הפצועים, ההרגים והאלמונים שהגיעו, מביטות במבטים מלאי התקווה, שומעות לרחשי ההכחשה, מחזיקות בגוף של אם מטה ליפול מגודל הגזירה. אי הוודאות רבה, המשפחות צריכות להמתין בסבלנות מורטת עצבים בכדי לגלות מה עלה בגורל בניהם. המנהלת פותחת ומבקשת מהעובדות הסוציאליות לשתף בחוויות מהיום שאחרי בו ליוו את המשפחות האבודות, הנואשות, חדות האמונה. אחת העובדות פתחה וסיפרה שהיא ליוותה את אחת האמהות של אחד החיילים שהיו על האוטובוס. האם הייתה לבדה בארץ, וכל העת היא סיפרה לה על הבן שלה, מה אהב לעשות, היכן טייל, כמה שהוא יקר לה, אפשר להכיר אותו מבלי לראות אותו ממש. לאחר מספר שעות צריכה היתה האם להכנס אל חדר זיהוי. הגיע חייל עם סימנים דומים לתיאורה. האם החזיקה בחוזקה בידה של העובדת הסוציאלית ולא הניחה לה ללכת, התחננה שתיכנס עימה לזהות את הגופה. היא נכנסה איתה. המראה לא עוזב. עובדת סוציאלית אחרת סיפרה שליוותה משפחה של אחת הנערות שכבר ברור היה שאיננה בין החיים. היא סיפרה כמה קשה היה להיות עם משפחה שיודעת שאין כבר מה לעשות. כמה כוחות ותעצומות נפש צריך כדי להיות עם אדם שאי אפשר לעזור לו בכלום, מלבד להחזיק את ידו, להגיש לו כוס מים, לטף את כתפו הבוכיה הקורסת. אותה משפחה לקחה את הטלפון של העובדת. קשה היה להם להיפרד ממנה. אולי משום שעצם הימצאותה בנקודה כל כך קשה בחייהם לעולם יהפוך אותה לאדם חשוב בעולמם. אותה תחושה של מוגבלות מוחלטת ביכולת העזרה, גרמת לך לחשוב שלקיומך אין ממש תועלת. אולם אחת העובדות סיפרה שבגמר האירוע האם שהיא ליוותה אחזה בידה ואמרה לה: "את כמו מלאך שנישלח לי, אני לעולם לא אשכח אותך". כנראה שישנם מצבים שבהם ה-being הוא המשמעותי, והכח הנפשי העצום שהוא דורש

יום האישה באוניברסיטת חיפה: התעניינות אפסית

מאת עינת אור, סטודנטית שנה ג'

אין בכוונתי לתת כאן את הסטטיסטיקה הישראלית לגבי רצח של נשים ע"י בני זוגן. גם לא את הנתונים לגבי תופעות האלימות הפיסית והמינית כלפי נשים... גם לא אציין את אוזלת היד של מערכת הרווחה לנוכח הרצון של נשים אלו לברוח מהאלימות, ומצוקתן לנוכח מיעוט המקלטים לנשים מוכות ורשימות ההמתנה הארוכה למקלטים הקיימים...

לא אכתוב על תופעת הסחר בנשים ההולכת ומתפשטת, ולא על תופעת ההטרדה המינית, למרות שתופעות אלה ראויות לכל תשומת הלב הציבורית... אין בכוונתי לדווח על הקיצוצים שנעשים בתקציב הממשלתי על גבן של הנשים החד הוריות, או הקיצוץ האחרון במענקי הלידה... אני לא ארחיב כרגע לגבי האפליה כלפי נשים במערכת החוקית בישראל שמתבטאת בעיקר בדינים אישיים, כמו מערכת המשפט של הרבנות... גם לא אתמקד באחוז המזערי של נשים במוקדי הכוח במדינה: בצבא, בפוליטיקה ובכלכלה, למרות שכבר מזמן ידוע ששנים מהוות לפחות מחצית מן האוכלוסייה האנושית...

אני מעוניינת לדון כאן במשהו שקרוב אלינו במיוחד: **ארועי יום האישה באוניברסיטת חיפה**. על פי התוכנית: מדובר באירוע בהנחיית ד"ר פנינה רון מביה"ס לעבודה סוציאלית, עם הופעה של הקומיקאית רולנדה שגן, הרצאה של הסופרת והמשוררת שולמית אפדל, וכן פאנל בשיתוף הקהל בהנחיית יאלי השש ואלין מחול, פעילות פמיניסטיות. האירוע בוטל כתוצאה מהיענות הקהל: לבד ממשתתפי האירוע נכחו בקהל רק האחראי הטכני של אולם ספדיה, ואני. אני מניחה שההיענות המעטה נבעה מחוסר ידע לגבי האירוע. מי שבכל זאת ידע על האירוע בחר כנראה לעסוק בפעילויות אחרות באותה העת. אני רואה את האופן שבו הקהל (לא) הגיב לאירועי יום האישה, כסימבוליקה לדעת הקהל בנושא מעמד האישה בכלל. לדעתי קיימת חוסר מודעות גורפת אצל נשים וגברים בנושא זה וההשפעה הישירה שלו על החיים שלנו. גם חוסר עניין ורצון ללמוד על הנושא קיים. גם כאשר קיימת מודעות – לרוב העשייה בנושא היא מעטה. אחל לכולנו יום אישה "פעיל ושמח" להבא...

הם מ-פ-ח-ד-י-ם!

בעלי תפקידים בבית הספר מתייחסים לדילמות ולחששות הסטודנטים

מראיין: אורי רוזנפלדר, סטודנט שנה ב'

ד"ר אמנון בהם, אחראי לענייני סטודנטים ומרצה בבית הספר:

- אני מבין שבתוקף תפקידך אתה עומד גם בראש הוועדה לענייני

סטודנטים. מהי הוועדה? מתי היא מתכנסת?

"הוועדה לענייני סטודנטים מתמנה על ידי ראש בית הספר, בתיאום עם אחראי לענייני סטודנטים. בכל התכנסות יושבים שלושה חברי ועדה: יו"ר, אחראי לענייני סטודנטים, אחת ממתאמות לימודי השדה ונציג נוסף מתוך 7 חברי ועדה- כולם מרצים בבית הספר. הוועדה דנה במידת התאמתם של סטודנטים למקצוע העבודה סוציאלית, בעקבות קשיים בלימודים המעשיים והאקדמיים, או בעקבות חריגה מכללי התנהגות המצוינים בקוד האתיקה המקצועית של העובדים הסוציאליים. הוועדה גם מייצעת במצבים של התלבטות אצל מדרוך או סטודנט. הוועדה ממליצה על המשך לימודיו של הסטודנט בפני ראש תכנית הב"א (ולא קובעת). ההחלטה על התאמת הסטודנט נקבעת על ידי ראש תכנית הב"א. ניתן לערער על ההחלטה בפני ראש בית הספר לעבודה סוציאלית. הערעור חייב להתבצע בתוך שבוע ימים מיום קבלת ההחלטה, והחלטת ראש בית הספר מסיימת את התהליך".

- יש לא מעט שמועות מפחידות על הוועדה: חורצת גורלות של סטודנטים,

אפילו מעיפה מהלימודים! האם נכונות השמועות?

"כאשר תלמיד מופנה לוועדה, על ידי מדרוך או מרצה, הוועדה בוחנת את האפשרות לבצע את השינויים הנדרשים, בעזרת המערכת, כדי שהסטודנט יסיים

- מהם תפקידיו של האחראי?

"אחראי לענייני סטודנטים עוסק במגוון רחב של נושאים, וכולם קשורים באופן ישיר בסטודנטים. במסגרת תפקידו אני מקיים קשר שוטף עם נציגי הסטודנטים, מברר בעיות המועלות על ידי סטודנטים, תומך בפעילויות ויוזמות חברתיות ומקצועיות של סטודנטים באמצעים שיש לבית הספר, ודרך דיקנאט הסטודנטים של האוניברסיטה.

לדוגמה, במסגרת תפקידי תמכתי ביוזמה למפגש של סטודנטים עם ראש איגוד העובדים הסוציאליים, כדי לאתר דרכים להעסקת עובדים סוציאליים צעירים בפעילות יזמית. הייתי שותף ליוזמות הקשורות לחיזוק הקשר בין סטודנטים למרצים, כמו מפגשי החתך, שתורמים במידה רבה להעמקת השיח בין סטודנטים ומרצים, ואף הובילו למספר שינויים, כולם לטובת הסטודנטים".

- באילו עניינים, כיצד ומתי ניתן לפנות אליך?

"ניתן וגם רצוי לפנות בנושאים שקשורים לקשיים שמתעוררים בתהליך הלימודים, עם מרצים, או בבעיות מינהליות. רצוי כמובן לפנות קודם למי שעוסק בנושא באופן ישיר, אך אם יש תחושה שרצויים התייעצות נוספת- כדאי לפנות. רצוי לפנות גם כאשר יש רעיונות לפעילות חברתית או יוזמות מקצועיות. אני יושב בחדר 506 במגדל אשכול, ושעות הקבלה שלי הן ביום רביעי, 11-12".

ולא יפסיד את שנת הלימודים. אך קורה שהסטודנט נאלץ להפסיק את לימודיו ולהתחיל את עבודתו המעשית בשנת הלימודים הבאה, ולעיתים אף מאוחר יותר. תלמיד שמעוניין לחזור ללימודים לאחר מספר שנים, יכול לפנות לוועדה, וזו תדון בענייניו פעם נוספת.

זאת ועוד, מספר הועדות מועט, וההמלצה מתקבלת לאחר דיון יסודי מאד שבו המדריך או המרצה והסטודנט מביאים את טיעוניהם. נאסף חומר על לימודיו של התלמיד, והתלמיד רשאי להביא לוועדה חבר ללימודים. מניסיוני, חברי הועדה שוקלים כל מקרה לעומק, ועל כן המושג "מעיפים" סטודנט לא שייך. צריך לזכור גם כי סטודנט מגיע לוועדה רק לאחר שהבעיה נבדקה לעומק עם המדריך, ויחד עם מתאמת לימודי השדה.

– האם סטודנט יכול ליזום בעצמו כינוס של הוועדה?

“כן, אבל עד כה, למיטב ידיעתי, לא פנו סטודנטים. כאחראי לענייני סטודנטים פנו אלי סטודנטים רבים, אך לא לוועדה.”

– מסר לסיכום

“אני מודה לך על הבמה שסיפקת לי, וקורא לסטודנטים לפנות אלי בכל עניין שלדעתם מחייב התייחסות.”

נאוה ארקין, מתאמת לימודי שדה ומורה בבית הספר:

– נאוה, כסטודנט יוצא לי לשמוע סיפורים על עוולות שנעשות לסטודנטים בלימודי השדה. היחידה ללימודי שדה מודעת לזה?

– “אנחנו יודעים כשבאים ליידע אותנו. כשסטודנט שמרגיש שזכויותיו בלימודי השדה נפגעו, ובה ומשתף אותנו בכך. דוגמה מהשבועות האחרונים: סטודנטית, שמרגישה שהיא מאוד משקיעה בלימודי השדה ועומדת בכל המטלות, דיווחה שבשל אילוצים שלא תלויים בה – לא תצליח לעמוד בלוח הזמנים של הפרויקט הקהילתי שלה. ראש הצוות בלשכה התנפלה עליה בתגובה, ודרשה ממנה להשקיע בפרויקט גם לאחר סיום שנת הלימודים. הסטודנטית הגיעה אלי נסערת וחוששת. שוחחתי על האפשרות שהיא תדבר עם המדריכה. הסטודנטית קיבלה בשיחה אומץ וביטחון לפתוח את הדברים, ואז גם קיבלה גיבוי מהמדריכה – והגיעו לפשרה שמוסכמת על כולם. הסטודנטית הודתה על הייעוץ.”

חשוב לי להדגיש: אנחנו לא מבצעים שום התערבות, אם לא קיבלנו רשות מלאה מהסטודנט.

סטודנטים מתייעצים איתנו הרבה מאוד פעמים, מרגישים שיש להם גב. אנחנו עוזרים להם לפתוח אלטרנטיבות, הם מקבלים כוחות וזה מאוד התפתחותי בשבילם.”

– יש מקרים שסטודנטים מתייעצים איתך, אך לא מוכנים שתתערבי?

– “יש מקרים כאלה, אבל לדידי הם ממשכיכים לסבול, כי הם לא פותחים את המקרה ולא מתמודדים איתו.”

– ומה עם כאלה שמדווחים בצורה אנונימית; באמצעות מכתב בו אינם מזדהים, או דרך ועד הסטודנטים?

– “אני לא יכולה לעשות עם זה כלום.”

– אבל לסטודנטים יש פחדים, שלא לגמרי תלושים מהמציאות: שהמדריך יכשיל אותם, שתהיה עליהם סטיגמה, שהיחסים בשירות יהיו עכורים, שלא יקבלו מכתב המלצה, שיצטרכו להשלים שעות בקיץ, שיעלו אותם לוועדה לענייני סטודנטים...

– “אני בהחלט מאוד מבינה את החששות של הסטודנטים. יש היגיון בטיעונים האלה. אבל חשוב להבין, הוועדה לענייני סטודנטים מגינה על הסטודנטים! מדריך לא יכול סתם ככה להתלונן על סטודנט. הוא צריך להביא המון דוגמאות. חוץ מזה,

סטודנטים דורשים שינוי מהמטופל שלהם, אבל מתקשים לעשות שינוי בעצמם... אני גם חושבת שעושים דמוניזציה של הפחדים האלה. אין דוגמה אחת בכל ההיסטוריה של בית הספר, בו סטודנט שהיה בדרך כלל בסדר סולק כי מדריך התלונן עליו. אין דוגמה כזאת! מה שכן, המון פעמים יש קשר של שתיקה בין המדריך למדריך: מין קואליציה כזאת של 'שינוי לא נעשה את כל מה שנדרש מאיתנו'. ואז, אם יש משהו שפנתאום מפריע לסטודנט, הוא מפחד להתלונן, כדי שלא תיחשף תיבת פנדורה...”

– ונניח שהסטודנט בכל זאת מעדיף שלא להתלונן באמצעות שיחה איתך. יש עוד דרכים?

– “בוודאי. זה בסדר גמור. לא הכל חייב להיעשות דרך היחידה ללימודי שדה. יש כמה אופציות: קודם כל, ליישב את ההדורים עם המדריך הפרטני. ניתן לפנות גם למדריכים הקבוצתיים, למרכז מרכזי למידה ומורי קשר (בשנה ג'), למורי שיטות התערבות. אבל למעשה, סטודנט במצוקה יכול לפנות לכל אחד מאנשי הסגל שיש לסטודנט אמון בו. יש עוד כלי, סופי ואחרון, וזה הערכת המדריך בסוף השנה. אבל לי מאוד קשה עם זה, שבכל השנה הסטודנט יעשה הצגות של 'הכל בסדר' ורק בהערכת סוף השנה 'יכניס' למדריך. צריכה להיות קורלציה. יש בזה גם רכישת מיומנות למה שתעשה בטיפול. 'לא לגעת' – זה להשתמש בדפוס הימנעות שהוא לא אדפטיבי, מה, בכל סיטואציה לא נוחה או מאיימת אנחנו נימנע? אם לדוגמה, נפחד מאיזשהו פונה אז לא נממש את הזכויות של ילדיו? מה יהיה עם התפקוד שלנו אחר כך כעובדים, אם לא נפתח בזמן את הדברים ונחכה רק לסיום השנה, אם בכלל?”

– באילו מקרים מתכנסת הוועדה לענייני סטודנטים בנוגע ללימודי השדה?

– “מדריכים מתלוננים על סטודנטים: הסטודנט מאחר, לא מגיע, נעדר מסיבות לא מוצדקות, דוחה משימות שהוטלו עליו, משקר, פוגע בפונים, פוגע במדיניות הלשכה וכו'. בתחילה, המדריך מתייעץ עם היחידה ללימודי שדה, מקבל מאיתנו כלים כדי להתמודד בעצמו עם הסטודנט ולפתוח איתו את הקושי. בדרך כלל נעשה חוזה הדרכה מחודש, נותנים הזדמנות לשינוי. רק אם כל זה לא עובד – מביאים את הדבר לדיון בוועדה לענייני סטודנטים. כשמדריך מביא לוועדה הוא חייב לציין מה עשה ועם מי התייעץ לפני שבא לוועדה. כדי שמדריך 'שבור את הכלים' צריך לקרות משהו מאוד דרמטי, כמו עבירה על החוק או עבירה על קוד אתי. הוועדה עצמה לא 'מעיפה' כל כך מהר. לא על כל פאשלה או תקרית לא נעימה מעיפים. לא צריך להגזים. בסך הכל, השנה התכנסה הוועדה לענייני סטודנטים 3 פעמים לגבי שנה ב' ופעמיים לגבי שנה ג', וזאת מתוך מאות מקרים. אני חושבת שלוועדה יש רגישות מאוד גבוהה לזכויות הסטודנטים, ואנחנו יודעים שאלו דיני נפשות. כמעט בכל המצבים ניתנת לסטודנט הזדמנות שניה. הדיון בוועדה הוא מאוד ספציפי ודורש ראייה ברורה ולא עמומה, עם הרבה מאוד דוגמאות קונקרטיות ותיאורים התנהגותיים אופרטיביים. צריך להבין: הסטודנט הוא צרכן השירות, ואנחנו כאן בשבילו, מייצגים אותו. אין לנו שום רצון 'לדפוק' את הסטודנט. חשוב גם לדעת, שבשל חוק חופש העיסוק, אסור למנוע לימודים לצמיתות. כלומר, גם אם בסופו של כל התהליך הופסקו הלימודים, זו בעצם רק השעיה. יש לנו סטודנטית שהשעינו אותה לפני מספר שנים, עקב עבירה הגובלת בפלילים שביצעה. הסטודנטית הוכיחה שינוי, חזרה ללמוד, וסיימה.”

– מסר לסטודנטים לסיום?

– “אל תפחדו, תתייעצו, אל תשאירו בבטן. אני מבטיחה: כל התערבות תיעשה בשליטתכם ובשיתוף פעולה איתכם.”

"מה הקשר בין ציונים גבוהים לעובד סוציאלי טוב?!"

ראיון עם אילה כהן, מדריכה פרטנית וקבוצתית, רכזת לימודי שדה בגליל המערבי, ומרצה בביה"ס לעבודה סוציאלית

מראיית: עינת אור, סטודנטית שנה ג'.

מה הביא אותך להדריך?

"הרצון שלי להתפתח מבחינה מקצועית, הרצון העקבי שלי לאורך השנים ללמוד ולעבוד. אני לא רואה את האחד ללא השני".

מה הציפייה שלך מעצמך כמדריכה?

"אני מצפה להיות קשובה לצרכים של הסטודנט, להיות מסוגלת להתאים את אופן ההדרכה לאופן הלמידה של הסטודנט, אני מצפה מעצמי להיות מודל ראוי לחיקוי, ולהיתפס כמשהו בגובה העיניים. אני רוצה שהיחסים האלה יהיו חוויה בין אישית מספקת עבור הסטודנט, שיעורו בסטודנט רצון להתלבט, לשאול שאלות, לבקר, לחשוב..."

מה את מצפה מהסטודנטים?

"שהסטודנט יהיה בן אדם, שיכיר בקיומו של האחר, שייתן כבוד, יהיה סובלני ואכפתי, שיכיר בכוחות, כמו גם בקשיים, של האחר".

את יכולה לומר לי מה מצפה בית הספר מאיתנו, הסטודנטים?

"ביה"ס הוא מקום הכשרה לעובדים סוציאליים. אין למעשה הסכמה לגבי התוצר הסופי בקרב המרצים והמדריכים, ולכן קיימת גם אי הסכמה לגבי הציפיות שלנו מהסטודנטים".

בעצם העמימות הזו שאנחנו חשים לגבי הציפיות מאיתנו נמצאת כבר באקדמיה...

"אין לדעתי כלים ברורים לאנשים שבאים במגע אישי עם הסטודנטים לגבי מידת ההתאמה של הסטודנט למקצוע. צריך להחליט מהם הקריטריונים ומה הדרישות למקצוע... באקדמיה סטודנט מבין על מה הוא מוערך: יש ציונים ברורים. בשדה, למרות הקטגוריות שבטפסי ההערכה, לא תמיד ברור לסטודנטים על מה הם מוערכים. יש גם תפיסה שסטודנט מצליח הוא סטודנט שמצטיין ויש לו ציונים גבוהים. מה הקשר בין ציונים גבוהים לעובד סוציאלי טוב?!"

אני באמת לא יודעת...

"לדעתי הכלי הכי חשוב בעבודה סוציאלית הוא קודם כל האדם, ואני לא מספיק משוכנעת שאנחנו משכללים את הכלי הזה מספיק. כמנחה ב"סודות ההתערבות" אני בעצמי מתלבטת הרבה פעמים בהערכה של סטודנט. אם הסטודנט לא מחויב להשתתף ולדבר, ולדעתי התקשורת היא כלי העבודה המרכזי של העבודה הסוציאלית, אז על מה אני מעריכה אותו בעצם?!"

אז איך אפשר לתקן את המצב?

"אני חושבת שיש לחייב את הסטודנט להשתתף בקבוצה דינאמית בשנה הראשונה, בת 12 משתתפים מקסימום. בנוסף, יש להעלות את גיל הקבלה לביה"ס לגיל 24. אז יש גרות וניסיון חיים. כמו כן, יש לקיים ראיונות קבלה".

במסגרת ההדרכה, מצפים מאיתנו, הסטודנטים, להיפתח ברמה האישית ולספר על קשיים והתלבטויות. במקרה הטוב, הדברים ייכנסו להערכת סוף סימסטר. במקרה הפחות טוב, במכתב לוועדה לענייני סטודנטים...

"זו עמדה מאד פופולרית בקרב סטודנטים, אבל היא גורפת מדי, מוכללת מדי. אני גם חושבת שהיא מערערת על מידת המקצועיות והאמינות של המדריכים. גם אם יש מקרים בהם מידע זה או אחר מנוצל לרעה, כאשר לסטודנט יש בעיות וקשיים שמשפיעים על תפקודו, רצוי שישתף את המדריך שלו או את היחידה ללימודי שדה, ואז יש סיכוי גדול יותר שהוא יקבל הבנה וסיוע. אם המידע הזה לא נחשף - הדלתות נסגרות בפניו".

כשהדלתות נסגרות הסטודנט מגיע לוועדה לענייני סטודנטים. יש אווירה

של פחד. רובנו לא ממש יודעים מה קורה שם בוועדה... לדעתי השמועות השליליות נובעות מכך שסטודנטים שמורחקים הם ממורמרים ומפיצים שמועות שליליות על הוועדה. אני אישית נתקלתי בשנים האחרונות במקרה אחד לפחות שבו הסטודנט קיבל תמיכה ואהדה בוועדה. אני בטוחה שאם המקרה היה הפוך כולם היו שומעים..."

נושא כלכלי שהוא עול על כתפיהם - הנסיעות מחוץ לעיר בנוסף לשכר הלימוד...

"אני תמיד אומרת לסטודנטים שלי: אתם צרכנים, וביה"ס הוא נותן שרות, ואתם צרכים לעמוד על הזכויות שלכם. לגופו של עניין, אני חושבת שביה"ס צריך לקחת אחריות על תשלום הנסיעות עבור סטודנטים שמצבם הכלכלי הוא קשה, לקיים תוספת קבועה לשכר הלימוד לכל הסטודנטים או לקיים סל של תקציב שיינתן לכל מי שבאמת צריך".

אני קיבלתי בסוף השנה שעברה החרז של 35 אחוזים מהוצאות הנסיעה

"זה מאוחר מדי. הלא הסטודנט מתחיל את לימודי השדה באוקטובר, ומוציא מכיסו יום יום נסיעות בעיר ומחוץ לעיר. אנחנו אחראים לסיטואציה בה סטודנט בגלל מצב כלכלי לא יכול להשתלב בלימודי השדה".

את אומרת שאנחנו צריכים להגיד מה שמפריע לנו, אבל לא יסמנו אותנו כטרבלמייקרים?...

"עד שדברים לא נאמרים הם לא קיימים, אבל דברים שנאמרו הם נאמרו, השינוי כנראה ייקח זמן כדרכם של שינויים, אבל הוא יקרה. אותי סימנו כטרבלמייקרית: כסטודנטית, כעובדת, וכמרצה, אבל אני הולכת לישון בידיעה שאני עושה הכל כדי לשנות ולשפר".

אני מעריכה סטודנטים שלוחמים על הזכויות שלהם, ומצפים לתשובות ענייניות. הסטודנטים האלה הם אלה שיכולו להלחם אח"כ על הזכויות של הפונים שלהם. זה למעשה התפקיד של סוכן השינוי".

אני חשה שבביה"ס שמים דגש בעיקר על הפן הטיפולי, ופחות על חשיבה ביקורתית ולהיות סוכני שינוי חברתיים...

"קשה ללמד להיות סוכן שינוי, התכונות שנדרשות לתפקיד זה מצריכות שינויים אישיים יותר מאשר רכישת מיומנויות, יש גבול למה שאנחנו יכולים ללמד במקצוע".

ובכל זאת יש דרישה מאתנו - שנתפקד כסוכני שינוי חברתיים...

"אני חושבת שבקורס עבודה קהילתית צריכים להתמקד בנושא זה. אני יודעת שאין מצב שסטודנטים אצלי לא יבינו את החשיבה הרחבה של חיים במצוקה, של השימוש במשאבים הקהילתיים כדי ליצור שינויים. בקורס שאני מעבירה סטודנטים נדרשים להציג סוגיות חברתיות שמטרידות אותם, להביא קטעי עיתונות, סטודנטים שלי נסעו להפגנות בירושלים על דעת עצמם כדי להיות יותר מעורבים".

זה לא קשה כל הזמן להילחם ולהילחם? את גם נהנית בחיים האלה?

"בוודאי. אני נהנתנית גדולה. אני תמיד אומרת לסטודנטים שלי להסתכל בפרופורציות על מבחנים ועבודות. אפשר ללמוד ולעבוד ולהנות מהצלחות, או גם מכישלונות. אגב, לא תמיד אני מצליחה, אבל אני לפחות עושה את מיטב יכולתי".

חמש עובדות על איילה כהן:

1. במקור היא בכלל חוקרת בפקולטה להנדסת מזון וביוטכנולוגיה בטכניון.
2. המהפך החל כשהבינה שהיא שונאת מחקר ואוהבת אנשים.
3. במכון אבחון הציעו לה לעשות הסבה למשפטים או לעבודה סוציאלית.
4. התפקיד הראשון שעשתה כעובדת סוציאלית היה: קב"נית בכלא 6.
5. בזמן עבודתה כקב"נית באינתיפאדה היתה בהריון ונאלצה לעבוד בחום כבד. כדי להצטנן, נסעה מדי יום לים ונכנסה עם הבגדים למים עד הלילה.

– **לסיום באי נעשה "תהליך הערכה": מהם נקודות החוזק שלך כמדריכה?**
"היכולת שלי ליצור שותפות בתהליך ההדרכה, קשר אישי בגובה העיניים, הרגישות התרבותית שלי, פילוסופיית החיים שלי, הניסיון בעבודה והידע התיאורטי שלי... אני יכולה להמשיך למצוא דברים חיוביים אצלי ואצל אחרים... זוהי גישת הכוחות..."

– **זה מספיק כרגע. מהם לדעתך הנקודות הטעונות שיפור אצלך?**
"בואי נראה – אני צריכה לפעמים להאט את הקצב שלי, אני מצפה ששינויים יקרו בקצב שלי, אז אני לפעמים דוחפת את הסטודנטים... ו...כן, אני גם יכולה לדבר קצת פחות..."

מדוע נכחדו הפנתרים?

בעקבות יום העיון: "הפנתרים השחורים" – מיתוס או מציאות אפשרית.

מאת: **יפית סולימני, סטודנטית שנה ג'**

יום העיון בנושא הפנתרים השחורים, פרי יוזמתם של ביה"ס לעבודה סוציאלית באוניברסיטת ת"א והשירות לעבודה קהילתית במשרד העבודה והרווחה התחקה אחר צמיחתה של תנועת המחאה הגדולה בישראל של שנות ה-70. יום העיון עסק בשאלה כיצד, במציאות החמורה של ימינו, לא קמה תנועה דומה והיכן אנחנו, העובדים הסוציאליים, נכנסים לתמונה.

הסרט "שמעת על הפנתרים השחורים, מר משה?" של ניסים מוסק הוקרן שם. זהו סרט דוקומנטרי כואב, המתעד את בני הנוער של שכונת מוסררה הירושלמית. בני הנוער התאגדו שם ויצרו תנועה אנטי ממסדית. הסרט מציג את האופן שבו התמודד הממסד עם התופעה ויצא בחיפוש מרתק אחר מנהיגי התנועה כיום. בין המתדיינים בפאנל היה פרופ' שלמה זנד מביה"ס להיסטוריה באוניברסיטת ת"א שעשה הקבלה בין מרד הפנתרים למרד של תנועת ש"ס של ימינו, וייחס את כשלונם של הפנתרים להעדר בסיס אינטלקטואלי. "בלי ייצוג אינטלקטואלי כגון הקשת המזרחית שהגיעה מאוחר יותר, לא יכלו הפנתרים להשיג את מטרותיהם".

משתתפי יום העיון

הרווחה המתפוררת שלנו, המתרוקנת מערכים אידיאולוגיים ומשאבים חיוניים. כל עוד אנחנו חיים מנדבות, מחלקים לפונים שלנו תרומות ומשלים את עצמנו שאפשר להעצים אנשים רעבים – אנחנו שוחים עם הזרם. מישהו אמר לי פעם שרק דגים מתים שוחים עם הזרם. העבודה הסוציאלית, העבודה הקהילתית, סדרי העדיפויות הלאומיות, זעקת הפונים – הכל מתחבר למעגל אחד. אסור לנו לזנוח את המנדט הייחודי המהותי שלנו כסוכני שינוי, כמאפשרים, כמתריעים חברתיים. לא רק על גבי ירחונים של מגדלי השן האוניברסיטאיים. לשכנע את המשוכנעים כל אחד יכול. להתאחד קולקטיבית בבכיינות מקצועית שכל כך אופיינית לנו – זה לא הועיל לנו במשך השנים.

פרופ' קטן טען כי הסיבה שלא קמה תנועה דמוית הפנתרים כיום, נעוצה בכרונות המצב הביטחוני הלא יציב שאנו שרויים בו ובאי יכולתם של האוכלוסיות החלשות בישראל: הסקטור הערבי, הדתי והעולים, לנהל את המאבק. לאנשים אין כח להילחם, טענו נציגים ממשרד העבודה והרווחה. הם עייפים, הם מותשים, הם חסרי תקווה. הפתרון, או לפחות זריקת המרץ, צריכים לבוא ממקומות אחרים, כגון: שדולות, פתיחת ערוצי תקשורת נוספים, העצמה של החולשה ופחות ריאקציה להפעלת אלימות וכך כמו בתקופת הפנתרים השחורים. קול נוסף הפנה אצבע מאשימה אל חברי הפאנל המלומדים, חלקם חברי מצפן דאז, שעוסקים בניחות המציאות הכואבת תחת מעטה סטרילי של מחקרים וניתוחים היסטוריים ופועלים פחות בהנעת השינוי, הנהגת המהפכה והזרמת אמונה ודרך לשינוי, לאנשים שטרדות היום יום מונעים מהם מלראותם. פתרונות של ממש נראה כי אין והאמת היא שגם נכונות להתחלת מהפך לא נטפה מן הדוברים, אבל היו בדיון הזה גילויי הזדהות כנים, אמפתיה ודאגה. עם מיוחד אנחנו, העובדים הסוציאליים, עם רגישות חברתית מיוחדת במינה. הצרה היא שהזדהות היתר יכולה להיות בעוכרינו אם נפנים את תחושת הקורבן של הפונים ולא נציע להם דבר מלבד רחמים.

ד"ר שמשון ויגודר מהחוג לפסיכותרפיה באוני' בר אילן סיפר על רוח התקופה, היכרותו האישית עם מנהיגי התנועה ותיאר את האופן האלים והמדכא שבו נהג הממסד כלפי הפנתרים. את השם, "הפנתרים השחורים", הוא מספר, הציעה לבחורים עובדת סוציאלית שעממה היו בקשר. גירסה נוספת לשם הציע דוד מאירי, שהיה עובד נוער באותה התקופה. הוא סיפר על חלקם של עובדי הנוער בהתהוותם והקמתם של הפנתרים. עוד דיבר על עוינות הממסד וגינוי של איגוד העובדים הסוציאליים את מעשיהם של עובדי הקהילה שתרמו למאבקם של הפנתרים, וזכו לאימוני פיטורין, העברות מתפקיד, בוז וניכור מצד עמיתים – ששכחו מאיזה צד של המתרס הם אמורים להיות... בל נשכח שבכל זאת, לא מעט עובדים סוציאליים תמכו בתנועה באותה תקופה ונטלו חלק במאבק למען חברה צודקת. הם הוציאו מתוכם את סוכן השינוי והציעו רעיונות, הפגינו יוזמות ויצאו להפגין ברחובות.

היכן הם היום?

היכן העובדים הסוציאליים שיוצאים להפגין עם הפונים, שמעזיזים להציע רעיונות רדיקליים, מהפכניים, עובדים לצד הפונים שלהם, נלחמים עימם, מתדלקים אותם בדלק רגשי, אינטלקטואלי, פוליטי, כדי שייחצו האנשים הנכונים, השאננים או האכזרים שנהנים לחזות במדינת הרווחה גוועת, מפרפרת, מאבדת חמצן אנושי, מוכה עד כדי אבדן הכרה. הדיון נע מהפנים לחוץ, מהעבר אל העתיד. הסרט השרה תחושת דיכוי וייאוש לצד לוחמנות. השאלה: "האם הפנתרים נכשלו?" העלתה טיעונים לכאן ולכאן, והשאלה החשובה עוד יותר: "מדוע לא קמה תנועת מאבק חברתי כיום?" - נשאה סתומה.

דבר אחד ברור: העובדה שלא קיימת תנועה שכזו מניחה למדינה להמשיך את הפגיעה במדינת הרווחה ההולכת ונשחקת.

את הדיון חתם פרופ' יוסי קטן מאוניברסיטת ת"א שטען כי הפנתרים השחורים לא נכשלו. "לתנועה היה אפקט משמעותי בהעלאת הנושא החברתי בראש המדינה. הוקמה וועדה שסיפקה דו"ח מקיף וחלק מההצעות מומשו. למחאה הייתה השפעה ברמת השירותים שהוקמו, התקציב והחקיקה והם בהחלט לא נכשלו מבחינת האימפקט הסוציאלי". הדיון הפתוח שנערך לאחר מכן הוביל אותי לשאלה מהו תפקידנו כעובדים סוציאליים, אם בכלל קיים כזה, בהשפעה על התווייתה של מדיניות חברתית. ואם כבר אימצנו לעצמנו בגאון את התפקיד "סוכני שינוי", מדוע לא נשמע קולנו?

הדיון והסרט העצוב והמייאש הביאו אותי למסקנה שהדרך לגיהנום רצופה כוונות טובות.

האם באמת אנחנו סוכני שינוי?

נראה שכן, אבל לא בהכרח שינוי, אלא תימרון מדכא של הממסד. סוכנים כפולים, שהטמיעו את המצופה מהם להיות חדר מיון חברתי, כמו שטוענת אתי פרץ, יו"ר איגוד העובדים הסוציאליים. סוכני שינוי, מעצם שמם, צריכים להיות עסוקים בשינוי ולא בשימור. אמורים לתת את החכה ולא את הדגים. ואולי זה בלתי אפשרי במדינה שהדגים בה מסריחים מהראש. על פניו נראה שעובדים סוציאליים מנסים בעיקר לשרוד, בדיוק כמו מדינת

קוראים כותבים – תגובות לגיליון מספר 1

בעקבות המאמר: "עושים חג בעו"סים שלום" הבהרה: מהו בדיוק "עו"סים שלום"?

עו"סים שלום הוא ארגון א-פוליטי ארצי שמורכב מסטודנטים ועובדים סוציאליים יהודים וערבים. ארגון זה עוסק בדיאלוג להכרת שלוש התרבויות השונות. כמו כן מתמקדת פעילותו בעבודה במתנ"סים של שכונות מצוקה בעלות אוכלוסיה מעורבת; יהודים וערבים. ערכים כמו אמפתיה למצוקתו של האחר, קבלת השקפות עולם שונות ושוויון, שהם הבסיס למקצוע העבודה הסוציאלית, מהווים את התשתית האידיאולוגית של הארגון. אני סבורה שדווקא בימים שבהם הכאב משתק את שני הצדדים, ודומה שאין שום דרך מוצא, חשוב למצוא את המכנה המשותף שיכול להתבטא בעשייה למען הזקוקים לעזרה משני העמים. יש לנצל את היכולות והאופי המיוחד שלנו כעו"סים לעתיד, כדי להירתם יחד לגישור על פערים חברתיים ותרבותיים.

חמוטל רוזן, סטודנטית שנה א'.

פעילי "עו"סים שלום" באוניברסיטת חיפה

בעקבות המאמר "דייג אוהב דגים?"

לעינת, כותבת המאמר:

שמחתי לראות כי למרות עומס הלימודים, הלחצים וחיי היומיום את חיה בתוך עמך, לא מתנתקת מהציבור אותו את רוצה לשרת ולשפר את איכות חייו. כמוך, גם העובדים הסוציאליים בשטח דואגים למטופלים שלהם בכל הקשור בסיוע להם במציאת מקורות פרנסה חדשים. פרויקטים בנושא שיקום תעסוקתי מתקיימים כל הזמן בלשכות, אך רק אנשים אשר עונים על קריטריונים מסוימים יכולים להשתבץ בהם. הקריטריונים הם בדרך כלל בסיסיים. הדבר החשוב בהם הוא יכולת ההתמדה של המטופל. כעת תסכימי איתי שלא כל משפחה מובטלת מגיעה למצבים של התמכרויות, התעללות וכדומה, ולכן אדם ו/או משפחה המגיעים ללשכת הרווחה בבקשה לסיוע או בבעיית התמכרות או התעללות, לא ניתן לצפות כי יסייעו להם במקור פרנסה! יש לחשוב על האלטרנטיבות: מדוע פנה דווקא האדם הזה לשתות ו/או לצרוך סמים. תסכימי איתי שלא ניתן להיכנס עם מטופל שכזה לתכנית טיפולית שמטרתה מציאת מקור פרנסה...

לסיכום, אני מאחלת לך שתגיעי יום אחד לתפקיד בכיר – כדי שתוכלי להגשים את רעיונותיך.

בברכה,

יעל סמלוי

עו"ס, פקידת סעד לחוקי ההגנה על קשישים.

ברכותינו! למסיימי תואר שני, מסלול א' עם תיזה:

- אבישר יצחק** – השימוש בכלי הערכה סטנדרטיים בטיפול זוגי.
- ארטן טל** – השפעתם של תחושת העצמה אישית, תפיסת אקלים חברתי ונתונים אישיים על תפיסת איכות החיים בקרב נכים פסיכיאטריים הורים בדור מוגן בצפון הארץ.
- ברקת אוהד** – (נושא העבודה חסוי).
- גוברין לילך** – "המכורים למכורים": נטייה לתלות שיתופית בקרב עובדים סוציאליים העוסקים בתחום ההתמכרויות.
- דבי זוהרית** – אופטימיות, השוואה חברתית והתמודדות עם אובדן ראייה בקרב מבוגרים.
- וינטרשטיין טובה** – להזדקן באלימות: סיפורי חיים של נשים מוכות זקנות.
- חברוני אברהם** – הקשר בין "מחשבות אילו" ואסטרטגיות התמודדות לבין מצוקה רגשית בקרב חולות סרטן השד.
- טורקל לימור** – הורים לילדים עם נכויות התפתחותיות: הקשר בין מגדר, דחק הורי ורמת תפקוד הילד להסתגלות הזוגית של ההורים.
- טרנר ענת** – השפעת ראיון חוזר על כמות וארגון המידע המופק בעדותם של ילדים נפגעי התעללות מינית.
- לרנר מירי** – השפעת המצב המשפחתי, המעמד הסוציו-אקונומי המשפחתי ומידת התמיכה החברתית על הסתגלותם של מתבגרים עולים מברית המועצות לשעבר.
- נחמני אירית** – תהליכים מרגשים אצל מטופלים שקיימו קשר מין עם מטופלים בפסיכותרפיה.
- עאמר ראיד** – מחויבות ותרבות ארגונית והשפעתן על הביצוע בארגוני השירות הציבורי במגזר הדרוזי בישראל.
- פאהום אמל** – דפוסי התמודדות, תמיכה חברתית, עמדות כלפי הגירושין ותחושת רווחה ותפקוד בקרב גברים ונשים ערבים מוסלמים גרושים.
- פלד-אברם מאיה** – דפוסי חיפוש קירבה במצבי דחק כפונקציה של סגנון ההתקשרות ואיכות הנישואין.
- שוורץ-גלס ניבה** – הקשר בין תחושת התקווה לבין תהליכי התמודדות עם עוני בקרב אנשים המקבלים או הנמצאים בהליכי בדיקת זכאות לקבלת קצבת הבטחת הכנסה.